

Irodalom

1. Tserennadmid Rentsenkhand, Illóolajok és kombinációik hatása élelmiszerromlást okozó mikroorganizmusokra, Doktori (Ph.D.) értekezés, Biológia Doktori Iskola, Mikrobiológiai Tanszék, Szegedi Tudományegyetem, 2010
2. Csapody István, Csapody Vera, Jávorka Sándor, Erdő-mező növényei, Mező Gazda Kiadó, 2. Kiadás, 1993
3. Tökés Béla, Dudutz Gyöngyi, Dónáth N. Gabriella, A kémia alapjai III. kötet, Szerves kémia, Studium Alapítvány Kiadó, Marosvásárhely, 2005
4. Haraszi Ede, Zsebkönyv a növények életéről, Natura kiadó, Budapest, 1977
5. Straub F. Brunó, Biokémia, Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1958
6. Costin D. Nenițescu, Chimie Organică, volumul II., Editura didactică și pedagogică, București, 1980
7. Inczei Lajos, Ízek, zamatok, illatok, Dacia könyvkiadó, Kolozsvár, 1975
8. Felicia Toma, Bacteriologie generală, Universitate Medicină și Farmacie, Târgu-Mureș, 2005
9. Gergely Lajos, Orvosi mikrobiológia, 2. átdolgozott kiadás, Alliter Kiadó és Oktatásfejlesztő Alapítvány, Budapest, 2003
10. Iong. Constanța D., Biochimie, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1990.

Kő hátán kő, ez Kecő

MOLNÁR KORNÉLIA

Gimnázium Tornaia, Szlovákia

Kecsőből, az énekgárbból jöttem... így mondják a környékiek. Ha ezt mondom, bizony kevesen tudják, honnan is. De ha elárulom, hogy a kicsi falunk határában, a Gömör-Tornai-karszt tövében található a Domica barlang, és a legközelebbi szomszéd falut pedig Aggteleknek hívják, biztosan nem kell tovább magyaráznom. Falunk egy kis völgyben rejtőzik.

En naponta gyönyörködhetek a településünket körülvevő tájban. Körülöttünk mészkő alkotta dombok, hegyvonulatok találhatók,

felszíni vízfolyások, hiszen a mészkő repedésein a víz leszárog, és föld alatti üregeket, barlangokat alakít ki. Ahol a vízzáró réteget felváltja a karsztos felszín, ott víznyelőkben tűnik el a víz. Mikor a barlangokból előbukkannak a patakok, kristálytisza hideg vizükből akár inni is lehet. Ilyen a Jósua- és a Ménes-patak, ezek völgyében megjelenik a sűrű árnyat adó égererdő, mélyén a megtelepedő mohával és buja páfránnyal. A Ménes-patak sűrűn kanyarog itt-ott kiszélesedő, majd újra összeszűkülő völgyében. Az északi területen egészen az országhatárig Aggtelek,

Jósua- és Szögliget vidéke a mészkő világa a maga gömbölyded formáival, lekerekített dombtetőivel, töbreivel. Legelterjedtebbek a gyertyános-tölgyes, elegyes erdők. Az erdők jellegzetes lakói az orchideák, főleg a nőszőfüvek, de előbukkannak a sarkvirág is. Az aprók népe közül gyakoriak a futrinkák és több lepkefaj is, így a nagy színjátszólepke, a nyárf- és a lonclepke. A sziklaerők mélyén bújik

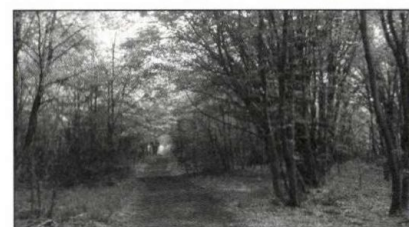
meg a tavasszal virító kakasmandikó.

A töbrökben sajátos mikroklíma alakul ki, emiatt akár nyáron is előfordulhat nulla fok körüli hőmérséklet. Ennek megfelelően növényzetük is eltér környezetüktől, érdekes hidegkedvelő fajokkal találkozhatunk. A fedetlen karszt felszínén különleges kőzetformák alakultak ki. Sajátos látványt nyújt a talaj alól nagy területen kibúvó gyökök marta és oldott mészkő, amit a népnépv. ördögzsántásnak hív – ilyen hegyoldalon felmenni pedig valóságos kihívást jelent!

A lágyszárúak közül a fokozottan védett, endemikus tornai vértő a park egyik legfeltebb kincse. Ritkaság a szintén fokozottan védett osztrák sárkányfű is. A karsztmezők gyakori növénye a leánykőöröcsin, a korai fehér szegfű és a kakasmandikó.

Tornai vértő: Alacsony szárú (15–30 cm)

tőlevélrózsás, sűrűn serteszörős élő növény. Szára nem elágazó, vagy kevés (2–3) ágú, igen sok (15–35) szárlevéllel. A 2–4 cm hosszú, és legfeljebb 5 mm széles levelek hegyesedők, a rásimuló szörzetről szürkés zöldes, szélük visszahajló. Citromsárga pártája

Erdei túristaösvény

1,5–2 cm hosszú, legalább még egyszer akora, mint a csésze. Július-szeptember eleje között virágzik. Az európai Vörös Könyvben a kontinens 100 legritkább növénye közt szerepel. Hazai rokonaitól kisebb, törékenyebb termete, kisebb tőlevélrózsája és a csészéhez képest hosszabb virágai alapján jól megkülönböztethető.

Kakasmandikó: 15–25 centiméter magas, hagymagumós élő növény; tőkocánya 10–25 cm magas. Hosszúka-lándzsás, tőállású levelei 6–9 cm hosszúak, 1,5–4,5 cm szélesek, kissé hússosak, átellenesek, számuk rendszerint kettő, ritkán három. Az élénkzöld vagy hamvas szürke leveleket szabálytalan alakú barna foltok tarkítják; virágzás idején a foltok fokozatosan kifakulnak. Virága bók. Élénk bíborpiros vagy rózsaszínű leplei harang alakúak, hosszúka-lándzsásak, 2,5–4 cm hosszúak, a csúcsuk lekerekített. A nyílás kezdetén előrenéznek, majd hátrahajlanak, láthatóvá téve a fehér foltos torkot és a virágból kiálló kékes porzókat a bibével.

Leánykőöröcsin: Március-áprilisban nyíló virágai kékes ibolyaszínűek, élénksárga porzókkal. A felálló kehelyszerű virágot, mely borús időben gyakran bók, alul salangos murvalevek veszik körbe, hat, 4–5 cm hosszú kékeslila csészelevelé díszíti. A

Kecsői panoráma

mint például Tereberke, Berek, László-tető, Gyöngyibolya-tető, Hóvirágos, Máloldal, Kisoldal, Veres, Paperdó, Deszkás-oldal, Batka, Ravonytő. Falunkat a nemzeti park turistaösvényei veszik körül. Turisztikai szempontból, nehéz ösvények sokasága található erre és csak kevés a tisztás. Egy átlagos túra 2–3 óra. A határ bizonyos részein 5-ös fokozatú természetvédelmi terület található. Nagyon sok a védett növény, ezek letépése után több ezer euró bírság jár. A turistaösvények mentén járva megfigyelhetjük e védett terület egyedi növény- és állatvilágát.

A hegyvidéken a legtöbb látnivalót a gazdag karsztos formakincs nyújtja. A mészkőterületek szinte valamennyi jellegzetességét megtalálhatjuk itt: karmezőket, töbröket, víznyelőket, búvópatakokat, forrásokat és barlangokat. A karszthegeységekben ritkák a

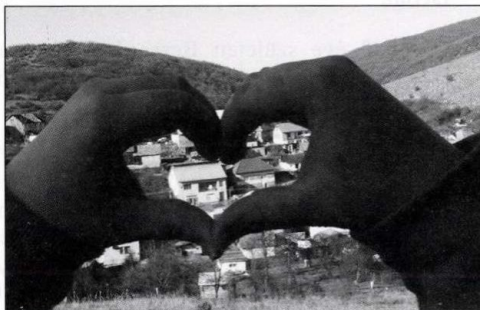
szár csak a virágzás vége felé nyúlik meg, ekkor jelenik meg rajta a 3 örvösen álló, galériózó fellelő, 2–8 mm-es, behajlított, keskeny sallangokkal. A termések egymagvúak, tollasak. A kifejlett növény 10–40 cm-re nő meg. A völgytalpak szélén állandóan szivárgó rétegforrásokon kialakult gyapjúsásos láprét-foltocskákon értékes, ritka növények élnek. Az erdők nagyvadállománya gazdag. Fő képviselői a gímszarvasok, őzek és vaddisznók. Öröndetes, hogy az utóbbi időben olyan nagyragadozók is visszatelepültek, mint a farkas, medve vagy a hiúz. A kisméltók közül az ürgeállományt fontos megemlíteni, mivel a terület ragadozó madarai – égerészölvények és ritka parlági sasok – számára szolgálnak prédául. Süvöltőkkel, búbos cinegékkel és sárgafejű királykákkel is találkozhatunk – ez utóbbiakkal főleg a telepített fenyvesekben. A vizek mentén nagy számban élnek jégmadarak, vízirigót viszont csak elvétve láthatunk. A nyílt területek jellemző madara a cigánycsuk és a töviszúró gébic.

A Gömör–Tornai-karszt földrajzi egység Szlovákia és Magyarország a Gömör–Szepesi-érchegység része. Az államhatár miatt általában két részét, az Aggteleki-karsztot és a Szlovák-karsztot külön említik, jóllehet ezek földtani, tájféldrajzi és kultúrtörténeti szempontból is egységet alkotnak. A tájat 500–600 m magas, fennsík jellegű rögök alkotják, amelyeket karsztos szurdokvölgyek és széles talpú folyóvölgyek tagolnak. A föld gyomrában sorakoznak az Aggteleki-karszt barlangjai, melyek óriási méretükkel és rendkívüli formagazdagságukkal tettek szert világhírré. Mind-egyikük közül a legismertebb a Baradla, mely a megvont határral mit sem törődve képez rendszert Domicával. Kiemelkedő értékek a Vass Imre-, a Kossuth-, a Szabadság- és a Rákóczi-barlangok is, melyek mind egy-egy sajátos világot képviselnek, ahol a föld alatti műhelyben a mester ma is új és új formákat alkot. A folytonosan csepegő, csorgó víz szinte észrevétlenül oldja a mészkövet, kitartóan építi a hatalmas cseppkőoszlopokat, -függönyöket, -zászlókat és apró szalmacseppköveket. A közzetani formák mellett komoly értéket képvisel a barlangok állatvilága is.

A barlangkedvelők közé tartozik a közönséges és hosszúfűlű denevér, valamint a patkósorrú denevérek is. A patkósorrú denevérek jól megkülönböztethetők a többi denevértől, mivel orrukon jól látható furcsa lebeny alakul ki. Ismertető jel az is, hogy függeszkedés közben szárnyukat egészen magukra borítják, míg a többi faj egyszerűen csak maga mellé húzza összezárt szárnyait. A denevérek nyáron is megtalálhatóak a barlangokban, ám télen jóval többen összegyűlnek, téli

álmot aludni. Fontos, hogy nem szabad felébreszteni ezeket az állatokat, mert ez nagyon kimeríti őket, és csökken annak az esélye, hogy megérik a következő tavaszt. A barlangi élőlények másik csoportját képviselik azok az állatok, melyek nemcsak időszakosan tartózkodnak a föld gyomrában, hanem egész életüket ott töltik. Ilyen a szemercsés vakrák és a pokoli vakrák, valamint a magyar vakfutrinka. Ezek az állatok természetek körülmények között soha nem hagyják el a barlangot. Mivel az állandó sötétben nincs szükségük látószervre ezért szemük elcsökevényesedett. Ezt a tényt fontos bizonyítékként használták az evolúciós elmélet igazolására.

A karsztvidék barlangvilágát az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai néven az UNESCO a Világörökség ré-

A szeretett hely

szévé nyilvánította. Ha vendégünk jön, szívesen elviszem őket a Domic cseppkőbarlangba, ami a Világörökség része. A Magyarországon található Baradla-barlanggal együtt 25 km hosszú, összefüggő barlangrendszer alkot. Maga a Domic 5140 m hosszú, melyből 1932 óta 1775 m látogatható a nagyközönség számára. Ján Majko tárta fel 1926-ban. A cseppkőalakzatok kivételes sokfélesége és gazdagsága sorolja a Domic barlangot a legszebbek közé. A látogatóknak felejthetetlen élményt nyújt a Styx nevű föld alatti folyón hajózási. A Domic a folyóvíz eredetű barlangok közé tartozik, fejlődése pedig előrehaladottnak mondható. A hőmérséklet 10 °C és 12,3 °C között mozog a barlangban, a páratartalom pedig 95–97%. A cseppkőképződés titka nem más, mint mészkő, kvarc, különböző ásványi anyagok, és víz heterogén keveréke. Valamikor ősember élőhelye volt, erről több lelet is tanúskodik. Ki tudná megmondani, mióta lakják legrégebbi őslakosai, a sokféle denevér, és vakrák. Ami a barlang előtt van, az mindenkit szomorúsággal tölt el. Már évtizedek óta adják egymásnak a kilincset a befektetők a gyors meggazdagodás reményében, de még sincs egy hely, ahol egy ebédet meg lehetne enni, vagy egy szép túrára erőt lehetne gyűjteni.

Térjünk hát vissza a faluba és tegyük sétát a múltjában és jelenében. A falu közepén áll egy kopjafa, ahol azt láthatjuk, hogyan változott a falunk neve az évszázadok során. A mi községünk 1272-ben keletkezett. Kecő a Kacsics nemzetség szárazföldi nagybirtok testének települése volt. Alapító birtokosai: Kecői Gergely, Kecői István. A XIV. században már egyháza, és védőszentje is volt, Szent László magyar király. 1564-ben már úgy szerepelt, mint pusztá – nagyobb település. Életét a török veszedelem szakította meg, közel két évszázadon keresztül teljesen lakatlan volt. 1753-ban azonban újra úgy szerepelt mint pusztá. Mindössze öt család lakta: a Barkai, Bodnár, Csirgő, Molnár, Sella családok, akik a földesurak szolgálatában álltak mint majorsági alkalmazottak. Ezekben az időkben a birtokosok a Ragályi, a Fáy, a Draskóci

és a Szegő családok voltak. A Ragályi és a Fáy családok a krasznahorkai uradalomból új parasztságot hoztak. Így 1773-ban már a következő családneveket írták össze: Barkai, Bodnár, Hegedűs, Juhász, Körtevény, Lőrincz, Molnár, Süveges, Székely, Szikra, Cseregely, Lakomi és a Zoller családok. Ebben az időben falunkban híres kapát, ásó készítő hármor működött, és vízimalma is volt. A malom épülete még ma is áll. Hosszú lakatlansága miatt középkori temploma elpusztult, ezért 1817–1821 között új evangélikus templomot építettek. A katolikus templom 1827-ben épült, 1910-ben leégett és akkor újjáépítették. A nép a maga által termelt kevés krumpliból, kukoricából és gabonafélékből tartotta fel szűköskén magát, mert a föld nem túl termékeny. A szegény emberek kétféle nagyon nehéz és piszkos munkával tartották el a családjukat: a szénégetéssel és a mészégetéssel. Merthogy fa és kő volt a határban bőven. Megrendelőben pedig nem volt hiány, hiszen Gömörben virágzott a fémfeldolgozás. Rengeteg erdő található Kecő területén.

A falun keresztülhaladó patak Jósvalőre folyik. A határőrök szigorúan őrizték a múltban. A patak forrása látja el Domicát, Hosszúsózt és Kecőt ivóvízzel. Ez a forrás emberemlékezet óta nem apadt ki.

Talán nem túlzok, ha azt mondom, ez a vidék ámulatba ejtő. Nagyon büszke vagyok, hogy ezen a gyönyörű helyen élek, és remélem, ha a sors is úgy akarja, itt is maradok. □

A szerző az Önálló kutatások, elméleti összességek kategória különdíjasa.

Irodalom

Mogyoródi Anett: Diplomamunka 2007 (Nyitra)
Ila Bálint: Gömör Megye
Népszámlálási adatok
www.gemer.org
www.wikipedia.hu
www.google.hu